

De Actieve Welvaartsstaat van Frank Vandenbroucke, de economische crisis en de disciplinering van de arbeidskracht

André Mommen

“Wie van jullie weet nog wat een proletariër is, vraag ik wel eens aan mijn studenten, om hen duidelijk te maken hoe succesvol onze verzorgingsstaat is.”¹

– Bea Cantillon

De invoering van de Actieve Welvaartsstaat (AWS) in 2002 door de eerste Paarse coalitieregering van Guy Verhofstadt moest de crisis van de oude welvaartsstaat helpen oplossen. Voortaan was het behouden van het door werkloosheid weggevallen (gezins)inkomen niet meer het enige doel van de welvaartsstaat, wél het zo snel mogelijk werklozen aan betaald werk helpen. Iedereen aan het werk, vooral dan de jongere werklozen, leek immers een bijdrage te kunnen leveren aan de oplossing voor het financieringsprobleem van de welvaartsstaat.

Tevens moest de AWS een sluitstuk in de sociale-integratiepolitiek leveren. In de praktijk moest dat er op neerkomen dat de arbeidskrachten onder dwang naar betaald werk zouden worden gedirigeerd. Dat betekende ook het invoeren van de logica van de markt in de welvaartsstaat. Vandaar dat alle werklozen moeten worden geprepareerd om elke aangeboden baan te accepteren. Het adagium “voor wat hoort wat” staat hier dan in het teken van de verscherpte marktwerking en de mogelijkheid voor het kapitaal om uit iedere uitkeringsgerechtigde werkloze de meerwaarde te persen.

Om deze mechanismen te verhelderen zullen we in dit artikel achtereenvolgens ingaan op (1) de theorie en de werking van de arbeidsmarkt in het kapitalisme en de (2) ideologie en praxis van de AWS. Een volgende paragraaf zal handelen over de

Voorts slaagde de AWS er niet in om het aantal jonge werklozen tijdens het afgelopen decennium op significante wijze te doen dalen.

(3) theorie van de AWS, waarna een paragraaf over (4) de invoering van de AWS in 2002 volgt met de aanpak van de jeugdwerkloosheid. Daarna (5) wordt bekeken hoe de regering de oplopende jeugdwerkloosheid na 2008 heeft aangepakt.

Het project van de AWS wil ook een hernieuwd beschavingsoffensief openen door de jonge arbeidskrachten beter te disciplineren en te prepareren voor de arbeidsmarkt. Naast de zachte hand van de sociale begeleiders gluuert hier ook de politieagent om de hoek. Daarom stellen we ons de vraag of de AWS wel een passend antwoord op de jeugdwerkloosheidsproblemen biedt. Immers, de AWS past ook binnen een ruimer neoliberal hervormingsproject dat vooral de *commodification* van de arbeidskracht nastreeft, dus voor meer concurrentie en minder bescherming zorgt.

De theorie van de arbeidsmarkt

Volgens de klassieke economische theorie werken markten op de iets langere termijn altijd “perfect” doordat vraag en aanbod steeds naar een evenwichtssituatie neigen. Werkloosheid is dus altijd een tijdelijk verschijnsel dat meestal door marktverstoring optreden wordt veroorzaakt. Zo een storende factor kan bijvoorbeeld de te genereuze werkloosheidsuitkering zijn, waardoor de werklozen te lang wachten om een baan te aanvaarden. De overheid moet daarom orde op zaken stellen door de werking van de markt te optimaliseren. De mogelijkheid om via de sociale zekerheid langere tijd over een arbeidsloos inkomen te beschikken, moet daarom worden

beperkt. Gehandicapten horen aangepast werk te krijgen. Want arbeidsmarktparticipatie slaat ook de brug naar de sociale participatie.

Doch deze redenering is ook sterk ideologisch gekleurd: werk verschaft niet alleen maar een inkomen, maar bevordert ten slotte ook de persoonlijke ontplooiing, d.w.z. de autonomie, de eigenwaarde en de identiteit. Alleen door betaald werk kan men maatschappelijk participeren, zo luidt de hooggestemde stelling.

In de klassieke theorie bestaat er tussen vraag en aanbod nergens een institutionele tussenschakel. Maar al op het einde van de negentiende eeuw organiseerden lokale overheden “arbeidsbeurzen” die enige orde in de chaos van de arbeidsmarkt moesten scheppen. De “arbeidsbeurzen” werden na verloop van tijd instrumenten in handen van de overheid toen die de werkloosheidsverzekering veralgemeende waardoor de overheid baat had bij een perfect werkende “arbeidsbeurs”. De tijd was dus voorbij dat de grootgrondbezitter zich nog even om elf uur naar het dorpsplein haastte om wat extra landarbeiders te ronselen onder de roep dat de werkers van het elfde uur hetzelfde dagloon zouden krijgen als al wie die reeds voor dag en dauw was komen opdagen.

De markt kan alleen maar perfect werken als er veel aanbieders en veel vragers zijn en de aangeboden producten ongedifferentieerd zijn. Voor de arbeidsmarkt betekent dat niet alleen het ontbreken van arbeidsregulering en van een stelsel werkloosheidsuitkeringen, maar ook dat alle arbeidskrachten onderling uitwisselbaar zijn. Bij veel dagloners is dat laatste uiteraard het geval, bij geschoolde arbeidskrachten niet. Maar deze ooit dominante groep van ongeschoolde dagloners (landarbeiders,

dokwerkers, enz.) is vandaag als gevolg van de mechanisering en automatisering bijna compleet verdwenen. Kon men vroeger als jonge ongeschoolde arbeidskracht nog relatief gemakkelijk werk vinden, vandaag is dat door het verminderende aanbod steeds moeilijker geworden, omdat de machine de “domme krachten” uit de markt heeft geprijsd. Daardoor is er een overaanbod aan ongeschoolde of laag geschoolde arbeidskrachten ontstaan welke de AWS alsnog aan betaald werk wil helpen.

Een onderliggende sociale en economische dynamiek zorgt ervoor dat de structuur van de arbeidsmarkt voortdurend verandert. Tot in de jaren vijftig had maar 1 procent van de beroepsbevolking een hogere opleiding. De meerderheid van de beroepsbevolking was toen wat men vandaag “functioneel analfabeet” noemt. Deze mensen konden allicht wel een krant lezen, maar complexe formulieren invullen of een brief schrijven niet. De onderwijsrevolutie, in België gestroomlijnd door het *School Pact* (1958), heeft hierin verandering gebracht. Door de uitbreiding van de leerplicht tot 18 jaar is de ongelijkheid echter niet volledig verdwenen, want er is een nieuwe segmentering op basis van de “diplomabezit” op de arbeidsmarkt ontstaan. Al naargelang de tellingen spreekt men vandaag ook nog altijd over ongeveer 10 procent functioneel analfabeten. De onderwijsrevolutie heeft dus perverse effecten gesorteerd door de afstand tussen geschoolden en ongeschoolden kwalitatief te vergroten.

Aan de hand van deze “diplomering” komen we tot drie hoofdcategorieën² of segmenten op de arbeidsmarkt:

1. de “professionals”: mensen met een hogere opleiding, grote communicatieve vaardigheden, grote werkzekerheid en mogelijkheid tot jobhoppen, hoge mobiliteit, (inter)nationale netwerken;
2. de “zelfstandige uitvoerders”: mensen met een middelbaar (beroeps-)diploma, grote technische vaardigheden, grote werkzekerheid en met mogelijkheid tot stichten van een eigen bedrijf, met regionale mobiliteit en netwerken;
3. de ongeschoolde onderklasse: mensen zonder diploma of beroepsvaardigheden met veelal tijdelijk en onregelmatig werk, afgewisseld door lange periodes van werkloosheid; ze beschikken enkel over lokale

netwerken (familie, buren, “vrienden”), ze zijn veelal afhankelijk van uitkeringen en leiden een *precair* bestaan.

Deze segmentering reproduceert zich grotendeels via het onderwijs en de ongelijke startvoorwaarden van de leerlingen. Wie uit een “kansarm” milieu komt heeft een zeer grote kans zich later ook in dat milieu te bevinden. De enige ontsnappingsroute uit de *precariteit* is het onderwijs.

De AWS focust vooral op de ongeschoolde. De hoger geschoolden slagen er zelf wel in om werk te vinden. Ze zijn ook zelfredzaam. Dat laatste geldt trouwens ook voor de meeste zelfstandige uitvoerders. Er is wel altijd werk voor monteurs, installateurs, reparateurs, vloerders en timmerlieden. Het aanwerven van begeleiders, coaches, politieagenten, gevangenisbewaarders, straathoekwerkers, enz. staat vooral in het teken van het disciplineren van de jongeren uit de onderklasse. Want er zijn inderdaad nog wel banen voor de laaggeschoolden: vakken in de supermarkt vullen, een hamburger inpakken of de vloer dweilen bij het OCMW. Helaas, maar dat zijn dan wel allemaal banen zonder enig maatschappelijk perspectief.

De ideologie en de praxis van de AWS

De AWS worstelt met de nogal heterogeen samengestelde onderklasse die vooral in de grote steden in bepaalde wijken of op het geïndustrialiseerde platteland in sommige kernen is geconcentreerd én met de economische conjunctuur die veelal ook voor een versnelde uitstoot van banen zorgt. Maar zoals elke arbeidsbemiddelend systeem wil de AWS enkel het arbeidsaanbod

beter afstemmen op de (veranderende) bestaande vraag, zonder zelf die vraag door middel van een actieve economische politiek te scheppen. Dat leidt niet alleen tot een reactief beleid, maar ook tot kwaliteitsverlies en het verspillen van middelen.

De neoliberale staat schept zelf geen banen meer, maar stimuleert het scheppen van banen in de privésector nadat door groot-scheepse privatiseringen en dereguleringen de markt de vrije teugel is verleend. Hierdoor is de AWS ook de jojo van de economische conjunctuur geworden. Bij een verslechterende conjunctuur neemt de (jongeren)werkloosheid immers snel toe.

De AWS wil wel de “armoede” bestrijden door hamburgerbanen te subsidiëren. Hierdoor wordt vooral de gediplomeerde professionele klasse bediend, want deze laatste wil wel met een dienstencheque een gesubsidieerde persoonlijke dienst kopen.³ Daarmee kan zij zich meer vrije tijd veroorloven. Dat is zij aan haar *lifestyle* verplicht en bepaalt ze ook wat anderen moeten doen, denken en vooral consumeren. Bij de lager geschoolden ligt deze gesubsidieerde onderschikking erg moeilijk, omdat door dit systeem een nieuw stelsel van huishoudelijk personeel wordt geschapen.

De samenstelling van de onderklasse is sinds de immigratie uit de moslimlanden van het Middellandse Zeegebied sterk veranderd. Vandaar dat de situatie in de stedelijke onderklasse wordt vertroebeld door etnische, culturele en godsdienstige verschillen. Samenlevingsproblemen kunnen ook hier worden vertaald in verschillen in levenswijzen (*lifestyle*). De AWS

moet hier rekening mee houden en met behulp van zeer specifieke interventies en procedures trachten de moeilijk handelbare jonge arbeidskrachten naar een baan te begeleiden.

De AWS is met het Vlaamse *minderhedenbeleid* verweven. Dat Vlaamse minderhedenbeleid wil immers ook de emancipatie via de arbeidsmarkt nastreven.

De stelling is dat nieuwkomers zich ook horen aan te passen ("integreren") aan lokale gebruiken ("cultuur") en de taal te leren, willen ze ooit een kans op de arbeidsmarkt maken. Daarom streefde men, toen in 1998 in Vlaanderen het minderhedenbeleid werd aangenomen, al gauw naar het scheppen van gelijke kansen via het onderwijs. Dat Vlaamse minderhedenbeleid wil sindsdien de emancipatie van de doelgroepen bevorderen, de ontvangst van nieuwkomers regelen en hun welzijn, gezondheid en opleidingskansen verbeteren. Daarom werd ook een *Minderhedenforum* opgericht. In 2002 werd het *Gelijke Onderwijskansen* (GOK) decreet aangenomen dat extra middelen toekent aan scholen met relatief veel leerlingen uit kwetsbare milieus (allochtonen, gebroken gezinnen, werkloosheid, lage inkomens).

Onderzoek onder 15-jarige scholieren toonde daarna echter aan dat het Vlaamse onderwijs wel gemiddeld goed scoort bij de OESO-toetsen voor wat de leerprestaties betreft, maar dat de leerprestaties van de allochtone kinderen ver ondermaats bleven.⁴ Er was dus sprake van een gigantische leerachterstand.

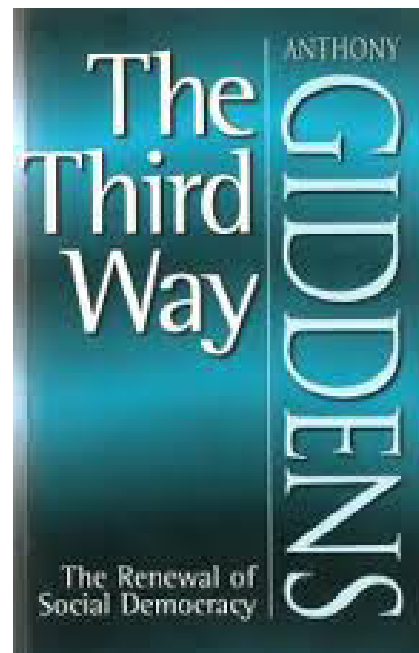
Leerachterstanden zijn veelal het gevolg van sociale en cognitieve handicaps. Armoede is slechts eentje van die handicaps, maar wel een belangrijke, zonet de belangrijkste sociale indicator. In plaats van te verminderen blijkt in Vlaanderen de armoede, ondanks alle retoriek, nu aan een onstuitbare opmars bezig te zijn. In Vlaanderen zijn vandaag ongeveer 140.000 kinderen "arm", ofwel 8,6 procent van de kinderen worden in een arm gezin geboren. In Vlaanderen heeft 10,4 procent van de gezinnen een inkomen op of onder de armoedegrens. Langdurige werkloosheid, die vooral de allochtone bevolking treft, is in toenemende mate een bron van armoede.⁵ De onderklasse houdt, ondanks alle

beleidsmaatregelen, zichzelf ongewild in stand. Er wordt dus met openbare middelen gemorst, kansen worden gemist en talenten worden verspild.

De structuur van het middelbaar onderwijs weerspiegelt de bestaande sociale structuren en stemt wonderwel overeen met de al geschetste dieldelige segmentering van de arbeidsmarkt. Het ASO, TSO, BSO en ook het KSO zijn dus fabrieken die de klas-senmaatschappij – en dus ook de armoede – mede in stand helpen houden door die te reproduceren. Vergelijkend warenonderzoek op Europees niveau (*Pisa*) toont aan dat het Belgische onderwijssysteem faalt. Exit zonder diploma is een groot probleem in Vlaanderen. Zo steeg tussen 1999 en 2008 in Vlaanderen het percentage schoolverlaters zonder diploma van 12 procent naar 14,2 procent. Jaarlijks moeten 33.000 leerlingen dubbelen. Tweederde onder hen "dubbelt" in het secundair onderwijs. In twintig jaar tijd werd 50 procent meer kinderen doorverwezen naar het BuSO. Het BuSO is nu de afvalbak van het Vlaamse onderwijssysteem geworden met 50.000 leerlingen in totaal.

Doelstelling van het onderwijs is altijd om leerlingen zo snel mogelijk en met zo goed mogelijke schoolresultaten naar de arbeidsmarkt te begeleiden of toe te rusten voor het volgen van hoger onderwijs. *Differentiatie* met *remediëring* voor de ene en *uitdieping* voor de andere worden daarvoor ingezet. Sterke leerlingen gaan naar het ASO; de zwakkere naar de TSO en het BSO. Een watervaleffect ontstaat doordat uitvallers in het ASO naar het TSO gaan, en uitvallers in het TSO naar het BSO. Dit kan leiden tot tijdverlies (zittenblijven) en eventueel tot schooluitval (exit zonder diploma). Een eerste maal "dubbelen" verhoogt de kans op een exit zonder diploma met 50 procent, een tweede keer al met 90 procent.

De oplossing zou kunnen zijn een minder hiërarchisch systeem en een latere selectie invoeren. Maar ook deze hervorming zou wel eens minder succesvol kunnen zijn dan men soms denkt. Het probleem ligt wellicht elders. Want het onderwijs legt nog altijd bij grote groepen van leerlingen te veel de nadruk op hetgeen ze (nog) niet weten of kunnen, in plaats van op de ontwikkeling van hun "talenten" zwaarder in te zetten en het scheppen van vaardigheden

te benadrukken. Die andere aanpak zou al vanaf de basisschool moeten gebeuren. Finland heeft bewezen dat men door remediëring, dus door meer zorg en minder lesuren, uitstekende resultaten kan boeken: zittenblijven is er praktisch onbekend, ook bij leerlingen van allochtone afkomst. Dus waarom niet het Finse systeem in Vlaanderen invoeren? Een dergelijke onderwijshervorming vergt evenwel een planmatige investering op de langere termijn. Een grondige onderwijshervorming moet gepaard gaan met training en coaching van de leerkrachten. Dat betekent een nieuwe culturele revolutie doorvoeren in een sector die al vele hervormingen heeft meegemaakt en daardoor ook hervormingsmoe is geworden.

Toch zou een onderwijshervorming de schooluitval drastisch kunnen beperken. Sociale promotie van kansarme leerlingen kan immers ook enkel maar via het onderwijs verlopen. Omdat het onderwijs er voor iedereen is. De sleutel hiervoor ligt uitsluitend bij het onderwijs zelf, dus vooral bij de leraren – en alleen bij hen! – en niet bij de onderwijsplanners of de managers. En uiteindelijk ook bij de politici die de middelen ervoor moeten vrijmaken.⁶

Alles wijst er op dat de AWS als opvangsysteem aan het einde van de onderwijspijp nu worstelt met problemen die door het onderwijssysteem worden veroorzaakt. Van de te hoge schooluitval zijn vooral de allochtonen het slachtoffer. Ze stromen meteen door naar de werkloosheid. Het

verschil tussen het aandeel Belgen en niet-EU-burgers met een baan is o.a. in Vlaanderen drie keer zo hoog als het EU-gemiddelde. Het aantal allochtonen onder de werkzoekenden steeg het voorbije decennium tot bijna één op vier. Van de allochtone schoolverlaters belandt zelfs één op de vijf in de langdurige werkloosheid. Zij vinden daarbij minder snel (vast) werk, en ook minder snel, omwille van de wijdverbreide discriminatie door de werkgevers, een job die aansluit bij hun opleiding. Op dit punt heeft het beleid van diversiteit en gelijke kansen een valse start genomen.

De theorie van de AWS

Activering heeft een dubbele betekenis, nl. het activeren van de staatsuitgaven om een pro-actief beleid te voeren ten aanzien van de sociale risico's én om de betrokken individuen te activeren door middel van deze uitgaven. De activeringspolitiek is een zeer normatieve invulling van deze aanpak en verwijst naar de begrippen van *employability* en *partnerschap*. *Employability* verwijst naar de activering van de ontvangers van de uitkeringen en de hulp, en maakt ze zelf verantwoordelijk voor hun inschakeling in het arbeidsproces.⁷ Partnerschap verwijst vooral naar de lokale uitvoerders die voor de kwaliteit van de geleverde diensten zorg dragen. En daarnaast is er natuurlijk de *disciplinerende* via een ruimhartig en complex controlerend apparaat. De langdurige werkloze wordt in de AWS-optiek tot de grote vijand van de welvaartsstaat verklaard.

Frank Vandenbroucke zegt bijvoorbeeld over de langdurig werkloze: "Wie langdurig werkloos is en geen moeite doet om werk te vinden, hoort niet thuis in de werkloosheid. Dat wordt te weinig gecontroleerd. Er zijn mensen die jarenlang geen enkel contact krijgen vanuit de RVA."⁸

De AWS wil een nuttige aanvulling op de bestaande welvaartssystemen zijn. Die systemen zijn volgens de typologie van G. Esping-Andersen⁹ wel verschillend, maar ze tenderen vandaag allemaal steeds meer naar het Angelsaksische model van de *liberale* welvaartsstaat. Dat betekent dat de conservatieve welvaartsstaat en de sociaal-democratische varianten ervan door middel van activeringstechnieken worden getransformeerd doordat de markt een steeds

prominenter rol gaat vervullen. De werkloosheidsuitkeringen zijn er bijvoorbeeld niet meer om het inkomen van de kostwinner (de man dus) in stand te houden, wel om de werkloze zo snel mogelijk weer aan betaald werk te helpen. De staat wil de betrokkene aan een bescheiden "sociaal kapitaal" helpen waardoor de werkloze succesvol op de arbeidsmarkt kan opereren. Men zou dit proces waarin "maatwerk" een rol speelt ook *individualisering* kunnen noemen. De AWS wil in de woorden van Anthony Giddens¹⁰ het systeem van sociale uitkeringen kunnen afschaffen als de arbeidsmarkt eenmaal perfect werkt. Het enige wat de staat dan nog moet doen is het beperken van de sociale of individuele risico's door het verhogen van de *employability*. Het overheidsbeleid zal zich daarom voortaan moeten concentreren op het scheppen van *capaciteiten*.¹¹

Frank Vandenbroucke importeerde op het einde van de vorige eeuw deze door het *New Labour* van Tony Blair aangehangen filosofie over de welvaartsstaat. Over de door hem zo genoemde AWS zegt hij het volgende: "Een actieve welvaartsstaat mag zich niet beperken tot het passief toekennen van uitkeringen. Aan zoveel mogelijk mensen moet de kans gegeven worden om een creatieve bijdrage te leveren in de samenleving."¹² Dat sluit het verstrekken van subsidies niet uit, maar dan om banen mogelijk te maken, vooral voor lager geschoolden, zonder dat de werkgevers hier een slaatje uit kunnen slaan.

Vandenbroucke: "Het is nodig laaggeschoolde arbeid te subsidiëren, in hoofde van de werkgevers en eventueel in hoofde van de werknemers (en, in dat laatste geval, alleszins ook een minimumloon op te leggen, om te vermijden dat werkgevers van dergelijke tegemoetkomingen zouden profiteren)."¹³ De AWS van Vandenbroucke staat qua activeringsbeleid ook in functie van de *levenslange loopbaan*. Dat is volgens hem de enige methode om ook het stelsel van de wettelijke pensioenen betaalbaar te houden.¹⁴ Het snel aan het werk krijgen van jongeren moet dus ook vanuit dat perspectief worden gezien. In het repartitiestelsel van het Belgische pensioenstelsel betalen de werknemers immers de pensioenen van de ge(pre)pensioneerden. Indien de participatiegraad nu stijgt, dan komt dat

altijd ten goede aan het draagvlak van de sociale zekerheid en de pensioenen.

Vandenbroucke bedacht maatregelen om vooral lager geschoolden aan het werk te krijgen. Maar in Europa stond hij hierin niet alleen. Wim Kok kwam met de slogan "Werk, werk, werk!". Ook in Nederland waren de werklozen in de regel lager geschoolden. Ze konden er voortaan op "maatwerk" rekenen, dus op een verhoogde *commodificatie* van de arbeidskracht. In Duitsland waren de hervormingen zelfs nog drastischer. De werkloosheidsuitkeringen stoppen hier na een jaar. Elke baan moet worden aanvaard. Dat plan werd al door de Rood-Groene coalitie o.l.v. Gerhard Schröder¹⁵ ontwikkeld en daarna door Angela Merkel onverminderd voortgezet.¹⁶

De AWS van Vandenbroucke wordt vandaag door de liberalisering van de Europese arbeidsmarkt bedreigd. Door de liberalisering van de Europese binnenmarkt, waarbij regio's met hogere lonen arbeidskrachten uit de regio's met lage lonen en veelal ook hoge werkloosheid aantrekken, zijn stromen arbeidskrachten vanuit Centraal Europa naar West-Europa op gang gebracht. Ze "bedreigen" vooral de segmenten van de "uitvoerders" in bepaalde beroepsgroepen. Maar ook de laaggeschoolden krijgen er zo concurrenten op de arbeidsmarkt bij. Op die uitdaging heeft Vandenbroucke nooit een pasklaar antwoord kunnen vinden. Hij stelde wel ooit: "... omdat we geleidelijk één grote Europese arbeidsmarkt gaan krijgen en dan komt er wat op ons af. Bovendien kan je de sociale zekerheid ook niet behandelen als een *menu à la carte*: als ik in het buitenland ga werken betaal ik geen belasting in dit land en als ik terugkom, wil ik een pensioen. Maar de regering heeft wel aanvaard dat er locomotiefjobs zijn die de economie sturen, en daar hebben we de loonlasten op verlaagd."¹⁷

De AWS wil de mogelijke risico's¹⁸ die aan het bestaan kleven, zoveel mogelijk voorkomen en wil de burger beter betrekken bij het in handen nemen van het eigen lot. Maar daar blijft het niet bij. Spraken vroeger nog van sociale rechten, nu spreekt men liever over sociale verplichtingen ten aanzien van de gemeenschap. Zo is het gekomen dat de AWS er nu ook eentje is van de individuele verantwoordelijkheid

van de burger die zich moet inspannen om in het eigen levensonderhoud te voorzien, iets waarbij de overheid eventueel de helpende hand uitsteekt. De sociale zekerheid wordt vandaag steeds minder beschouwd als een geheel van rechten en steeds meer als een *verbintenisrelatie* tussen individu en samenleving die, wegens haar contractuele aard¹⁹, ook voor herziening vatbaar is. Het subjectieve recht op maatschappelijke integratie wordt immers “ingebed in een contract met de gemeenschap.”²⁰ Dit is echter een twijfelachtige ontwikkeling. Want van gelijkwaardige contractanten is hier geen sprake, omdat de vrije wil van de zijde van de uitkeringsgerechtigde afwezig is.

De huidige interventiepolitiek van de overheid kadert tevens perfect in de individualiseringstendens in het sociaal beleid, in het bijzonder in de tewerkstellings- en scholingspolitiek, waarbij de collectieve verantwoordelijkheden worden getransformeerd in individuele verantwoordelijkheden. Deze neoliberale transformatie heeft tot doel om het beleven van het eigen bestaan en welbevinden te delegeren naar het nemen van de juiste individuele beslissingen, iets wat de gangbare opvatting van de meeste hoger opgeleiden is, maar niet noodzakelijk van de meerderheid van de bevolking, en zeker niet van de lagere sociale klassen. Die worden nu immers voor het blok gezet om in hun eigen leven adequaat in te grijpen om de mogelijke risico's van het bestaan zo veel mogelijk zelf te minimaliseren.²¹ De realiteit is dat hierdoor de *precariteit* van het bestaan nog niet wordt opgeheven: de

lager geschoolden zijn nog altijd sociaal zeer kwetsbaar.

De invoering van de AWS

De AWS trad in werking nadat de wet (van 26 mei 2002) betreffende het recht op maatschappelijke integratie (RMI) op 1 oktober 2002 van kracht werd. De OCMW's²² werden belast met het activeren van de aanzwellende groep “leefloners”²³, *in casu* vooral jongeren.

Over de jongeren werd met de nodige gallicismen het volgende gesteld: “Jongeren hebben het recht op een prioritaire behandeling van het OCMW in die zin dat zij zo snel mogelijk in de voorwaarden moeten worden gesteld om een zelfredzaam bestaan te leiden. Daarom geeft deze wet hen een recht op maatschappelijke integratie door een tewerkstelling. Dit recht ontslaat de jongere niet van zijn plicht om ook op eigen initiatief te blijven zoeken naar werk. [...] Door het recht op tewerkstelling van de jongeren in de wet in te schrijven krijgt het OCMW een duidelijke wettelijke tewerkstellingsopdracht.”²⁴

Bijstandsgerechtigden werden door het OCMW voortaan zo snel mogelijk naar de arbeidsmarkt gedirigeerd. Zij moesten bovenal “arbeidsbereid zijn”. Kortom, jong en oud werden over één democratische kam geschoren. De oorlog was verklaard aan de klaplopers van het OCMW. Het inzetten van het OCMW betekende ook dat het beleid van de AWS zich nu meester maakte van het lokale niveau en dat de OCMW's hun praktijken moesten herzien. De gemeenten hadden er trouwens alle baat bij, vooral in de centrumsteden, dat het aantal “leefloners” fors werd teruggedrongen.²⁵ In de woorden van Frank Vandenbroucke betekende dat “het recht op een minimuminkomen [...] niet alleen meer afhankelijk van de behoefte [is], maar ook van de getoonde inspanningen om zelfredzaam te worden, hoewel er geen resultaatsverbintenis aan gekoppeld werd.”²⁶

Een belangrijk aspect van de AWS is dat die de individuen aanspreekt in hun sociale context en op hun verantwoordelijkheden.²⁷ Frank Vandenbroucke droomde een tien jaar geleden zelfs van de opbouw van een complex stelsel van

“incentives”, waarbij “discipline” van de ondernemers werd gevraagd bij het creëren van duurzame banen. Vandenbroucke wilde de toen 200.000 nieuwe banen scheppen. Lastenverlagingen voor de ondernemers zouden in banengroei, in vorming van de werknemers en in een eerder bescheiden loonsverhogingen worden omgezet. Hij wilde dat alle neuzen in de dezelfde richting gingen wijzen. Parttime werk was voor hem welkom omdat sommige mensen dat zo graag wilden. Ook wilde hij de kwaal van de schijnzelfstandigen aanpakken en hij gewaagde van het scheppen van 25.000 buurtbanen, dit is het equivalent van de Amerikaanse hamburgerbanen.

Frank Vandenbroucke loofde ook de rol van de *dienstencheques* die uitstekend geschikt waren om hulp te bieden aan het oude vrouwtje dat om enige hulp verlegen zat. Dat de dienstencheques vooral gretig door de klasse van de professionele tweeverdieners werden gebruikt, bleef buiten beeld. Vandenbroucke: “De dienstencheque is er om particulieren op een simpele manier allerlei klussen te laten uitvoeren, in het wit en betaalbaar. In een vergrijzende samenleving is dat nodig. De vergrijzing vergt niet alleen verzorging van zwaar afhankelijke mensen, maar ook dat mensen die maar een beetje minder goed te been zijn, gemakkelijk iemand kunnen vinden die even komt helpen.”²⁸

Lokale instanties werden aangezocht om dit alles beleidsmatig uit te werken en te organiseren. Ze zijn uiteindelijk ook belanghebbende en begunstigde, want ze krijgen extra middelen toegestopt én ze kunnen hun doelstelling beter realiseren bij het verminderen van het aantal armlastige “leefloners” in hun boekhouding. De lokale overheden zijn hierdoor een onmisbare schakel in de activering van de werklozen en de risicogroepen geworden.

Deze ingrepen verlopen via een groeiend leger van specialisten allerhande die zich in toenemende mate met de werkgelegenheidspolitiek in België bezighouden. Werklozen begeleiden is dus voortaan territoriaal toegesneden op bepaalde doelgroepen. Het was deze “sluitende” aanpak die vanaf 2002 verder zou worden verfijnd. Eén van de “targets” zijn de *jongere werklozen* voor wie specifieke regelingen werden uitgewerkt die op *begeleiding, controle* en

bestrafing zijn gestoeld. Tevens is de uitvoering van het beleid verschoven van de RVA naar de VDAB en ACTIRIS.

Sinds juli 2004 worden werkloze jongeren onder de 25 jaar na 15 maanden werkloosheid en werklozen ouder dan 25 jaar na 21 maanden werkloosheid voor een gesprek opgeroepen. Men moet zelf bewijzen dat men voldoende inspanningen heeft geleverd om werk te vinden, zoniet wordt een actieplan opgesteld en moet men een *verbintenis* tekenen. Wie niet reageert op een oproep van de RVA of de VDAB, riskeert de uitkering te verliezen. Van de VDAB wordt geacht de werklozen via activering ook aan werk te helpen. Dat gebeurt na een oriëntatiecursus te hebben gevolgd en het in kaart brengen van allerlei kwalificaties en wensen. Men leert hier solliciteren, doch *een door de VDAB uit-gezochte en aangeboden job mag niet*

worden afgewezen. De RVA krijgt regelmatig bericht over de geboekte vorderingen ter zake en kan dan eventueel de sanctie van een schorsing uitspreken.

De moeilijk of niet te bemiddelen jonge werklozen worden gestimuleerd via een *startbaanovereenkomst* (SBO). Dit stelsel verplicht de grote werkgevers tot het aanwerven van jongeren. Deze SBO's zien er ogenschijnlijk uit als "normale" banen, omdat loon en andere arbeidsvoorwaarden gelijk aan die van de andere werknemers zijn. Alleen zijn er uitzonderingsregeltjes om het solliciteren op een reguliere baan te vergemakkelijken, want dat leidt dan na een opzegtermijn van slechts zeven dagen tot het einde van de SBO. Alle jongeren van nog geen 26 jaar komen automatisch in aanmerking voor een SBO, ook al zijn ze geschoold of al hebben ze gewerkt.²⁹ Bepaalde doelgroepen, zoals de mentaal

of lichamelijk gehandicapten, krijgen via een werkkaart *Start* van de RVA extra faciliteiten.

De moderne communicatietechnologie heeft inmiddels de snelheid waarmee werklozen kunnen worden gemobiliseerd aanzienlijk doen toenemen. Vanaf 1 januari 2008 kunnen jonge werklozen via e-mails en sms-berichten dagelijks met aanbiedingen worden bestookt.³⁰ Behalve op het solliciteren wordt ook zwaar ingezet op opleiding en training. Er zijn diverse varianten al naargelang de omstandigheden en de doelgroepen van jonge werklozen. IBO (Individuele Beroeps Opleiding) is er voor training en opleiding op de werkplek en daarna volgt in de regel een contract voor onbepaalde duur. IBO-interim is gelijkaardig aan het voorgaande plan, maar is bedoeld voor tijdelijk werk voor bepaalde kansengroepen (gehandicapten,

Tabel 1: Verhoogde werkuitkeringen vanaf 1 januari 2010

De werknemer	Ingeschreven als werkzoekende gedurende	Bedrag van de werkuitkering (vermindering van loonkosten) (*)	Werkuitkering wordt toegekend gedurende
- Jonger dan 26 jaar - Geen diploma hoger secundair onderwijs	Minimum 3 maanden	1.100 euro	24 maanden (aanwerving in 2010) 12 maanden (aanwerving in 2011)
- Jonger dan 26 jaar - Maximaal een diploma van hoger secundair onderwijs	Minimum 6 maanden	1.000 euro	24 maanden (aanwerving in 2010) 12 maanden (aanwerving in 2011)
- 50 jaar en meer - Uitkeringsgerechtigd volledig werkloos	Minimum 6 maanden	1.000 euro	24 maanden (aanwerving in 2010) 12 maanden (aanwerving in 2011)
Langdurig uitkeringsgerechtigd volledig werkloos	Minimum 1 jaar en maximum 2 jaar	750 euro 500 euro	Aanwerving in 2010: 750 euro gedurende 12 maanden, daarna 500 euro gedurende 16 maanden Aanwerving in 2011: 750 euro gedurende 12 maanden

(*) Deze bedragen zijn geldig voor voltijdse werknemers. Voor werknemers die deeltijds werken worden de bedragen herberekend in functie van de tewerkstellingsbreuk.

allochtonen). Een instapopleiding van twee maanden heeft tot doel om een bedrijfs-gerichte opleiding of studie te voltooien. Kortom, de jonge werkloze wordt weinig rust gegund.

Gehandicapte schoolverlaters krijgen bijkomende *incentives* als hun handicap door het Vlaams Agentschap voor Personen met Handicap is erkend: premies moeten de tewerkstelling aanmoedigen, waarbij de werkgever een terugbetaling van de loonkosten kan krijgen bij aanwervingen van een gehandicapte (Vlaamse Inschakelingspremie) en via CAO 26 een premie voor mensen met een handicap uitbetaald door de VDAB. De werkplek kan met subsidie worden aangepast aan de behoeften van de gehandicapten. De VDAB zorgt voor de uitbetaling. In elke provincie heeft de VDAB een dienst voor gehandicapten. De werkbank is een dienst die jongeren met een handicap begeleidt, d.w.z. zich inzet voor het informeren, adviseren, individueel trainen van vaardigheden en begeleiden en/of ondersteunen in hun zoektocht naar werk.

Arbeidstrajectbegeleiding en gespecialiseerde centra voor beroepsopleiding worden via de VDAB aangeboden. De ATB-methode bestaat erin om de werkzoekende via een intensief, planmatig en fasegewijs traject naar een plaats op de arbeidsmarkt te begeleiden. In de gespecialiseerde centra wordt de opleiding via maatwerk en aangepaste arbeidsgereedschappen of cursuspakketten verstrekt. Gehandicapten hebben daarbij vanaf hun 21ste recht op een tegemoetkoming van de Federale Overheidsdienst voor Sociale Zaken.

De crisis van 2008

Tabel 2:

UVVV VVZ jonger dan 25 jaar in de maand april van

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
56.432	54.429	63.537	70.068	72.129	67.685	65.809	59.760	52.818	58.587	60.844	54.299

Bron: Minister van Werk en van Gelijke Kansen, 2011.

In 2008 brak de financiële crisis uit na de ondergang van de zakenbank *Lehman Brothers* in New York en de deconfiture van *Fortis* in België. De economische recessie volgde even later. De Belgische regering moest de banksector bijspelingen. De werkloosheid begon daarna als gevolg van de dalende bestedingen en de kredietcrisis te stijgen, hetgeen de regering noopte tot het lanceren van stimuleringsmaatregelen. Vooral de snel stijgende jeugdwerkloosheid baarde zorgen doordat de bedrijven niet meer aanwerven en veelal al blij waren dat ze door partiële werkloosheid hun personeelsbestand konden vrijwaren.

In november 2009 waren er al 447.505 werkzoekenden die van de RVA een uitkering kregen. Dat was op jaarbasis een stijging met 10,3 procent ofwel met 41.207 uitkeringsgerechtigde werklozen. Daarbij deed de stijging van de werkloosheid zich het sterkste voor in het “rijke” Vlaanderen met een stijging van 19,3 procent, gevolgd door Brussel met 9,6 procent en door Wallonië met 3,7 procent. Voor de jongeren was de situatie nog dramatischer. In het Vlaamse Gewest was de werkloosheid van jongeren met 31,6 procent gestegen, in het Waalse Gewest met 5,1 procent en in het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest met 8,6 procent. Er kwam van minister van Werk Joëlle Milquet een plan (*Win-win-plan*) voor de periode 2010-2011 dat vanaf 1 januari 2010 in werking trad en waarmee ook de jeugdwerkloosheid werd aangepakt.

Bovenop de bestaande anticrisismaatregelen, de arbeidskostenverlagende maatregelen, jobcreatie in de non-profitsector alsook maatregelen met betrekking tot vorming, had de regering nu ook een *aanwervingsplan* goedgekeurd. Dat aanwervingsplan was primair gericht op jongere

en oudere werklozen, twee groepen die in crisistijd het meest kwetsbaar zijn. De primaire bedoeling was om de kosten van hun aanwerving via een activering van hun werkloosheidsuitkering drastisch te beperken. Een werkloze ingeschreven als werkzoekende bij de VDAB, ACTIRIS, ADF of FOREM kon bij de diverse bevoegde diensten als het plaatselijk RVA-kantoor, het PWA-kantoor of de lokale “werkwinkel” langsgaan om eventueel een “werkkaart” te verkrijgen, waarmee de werkloze recht krijgt op een werkuitkering en een RSZ-korting. De mogelijke werkgever zou dan via deze werkkaart in aanmerking komen voor financiële voordelen, zoals een vermindering van de loonkosten (tot 1.100 euro per maand) en een tussenkomst in het nettoloon onder de vorm van een werkuitkering. Soms was ook een volledige vrijstelling van de sociale bijdragen mogelijk (zie *Tabel 1*).³¹ In het door de minister gehanteerde jargon gaat het dus om een “incentive” voor de “aanwerving van bepaalde categorieën werklozen en om een drastische arbeidskostenvermindering.”³² Het is dus via de werkloosheidsuitkering dat de arbeidskracht hier gesubsidieerd wordt en de werkgevers aanzienlijke subsidies kunnen binnenrijven. De minister verstrekke zelf een rekenvoorbeeld om deze voordelen te illustreren:

“Een werkgever wil een werknemer aanwerven die een arbeidskaart heeft (bijvoorbeeld een 24-jarige die zijn 4de jaar humaniora heeft afgewerkt maar niet meer, en die gedurende 8 maanden is ingeschreven als werkzoekende). Als de werkgever deze werknemer aanwerft aan een bruto maandloon van 1.800 euro, komt dat netto neer op 1.282,4 euro. De werkgever betaalt 1.100 euro van het nettoloon minder, namelijk het bedrag dat overeenkomt met de geactiveerde uitkering van de betrokken jongere. Hij betaalt

dus gedurende 24 maanden maar 182,4 euro aan de werknemer en 517,6 euro aan bedrijfsvoorheffing en persoonlijke sociale bijdragen. Hij geniet bovendien van de klassieke verminderingen op de patronale socialezekerheidsbijdragen.”³³

Het gaat in dit geval telkens om forse subsidies. En niet alleen voor ongeschoolden ditmaal. Aanwerving van een werkloze van minder dan 26 jaar die over het diploma van het secundair onderwijs beschikt, maar ook niet meer dan dat, levert een activering van 1.000 euro per maand op als die werkloze sinds ten minste zes maanden als werkzoekende staat ingeschreven.³⁴

Wat waren nu de concrete resultaten van deze forse subsidiëeringspolitiek?

In april 2011 noteerde Milquet al een daling op jaarbasis van het aantal werkzoekende jongeren met 6.545 personen, ofwel 10,8 procent. Dat succes zou het resultaat zijn geweest van het *Win-win-plan*. Per 31 maart 2011 waren al 73.922 *Win-win-contracten* afgesloten. En stelde Minister Milquet: “Vooral niet- of mindergekwalficeerde jongeren genieten van deze maatregel met 61,91 procent van de afgesloten contracten.”³⁵ Echter, de cijfers laten ook zien dat de jeugdwerkloosheid in 2011 wel was gedaald, maar nog altijd boven het peil van 2008 lag (zie *Tabel 2*). Toch hield men in regeringskringen stug vol dat de bestrijding van de jeugdwerkloosheid succesvol was.

Conclusies

Sinds de jaren 1980 beleven we als gevolg van de crisis niet alleen een uitkleding van de welvaartsstaat, maar ook een functieverandering van deze laatste. De welvaartsstaat gebruikt nu in toenemende mate de uitkeringen om vooral werklozen en schoolverlaters aan een betaalde baan te helpen. Dat gebeurt onder steeds grotere dwang, waarbij het recht op werk wordt opgevat als een arbeidsplicht die in vele gevallen in de nabijheid van de arbeidsdwang komt. Vooral lager opgeleiden en schoolverlaters zonder diploma worden steeds meer via disciplinerende regelingen tot het aanvaarden van een laagbetaalde baan gedwongen op straffe van anders hun uitkering te verliezen. Het is alsof sinds de jaren 1990 vooral de sociaal-democratie

ervan overtuigd is geraakt dat alleen door iedereen onder dwang aan werk te helpen de werkloosheidsverzekering financieel leefbaar kan blijven.

We hebben in dit artikel daarom gefocust op de werking van de *Actieve Welvaartsstaat* (AWS) die in 2002 door de eerste Paarse coalitieregering van Guy Verhofstadt werd ingevoerd en waarvan Frank Vandenbroucke de geestelijke vader was. De AWS illustreert perfect hoe het kapitalisme niet alleen streeft naar steeds meer winst, maar ook dat het beschikken over een gedisciplineerde arbeidsreservoir van groot belang is om de sociale kosten zo laag mogelijk te houden.

Zoals we zagen is de AWS een complex interventiesysteem om jonge werklozen terug in het arbeidscircuit te brengen. Ten aanzien van de jongeren zien we dat de drop-outs en de lager geschoolden, die de zwakste partijen op de arbeidsmarkt zijn, het stevigste worden aangepakt. In dat kader kan men gewagen van een *disciplinerende* en niet zeker niet van een *autonomiserende*, om van een emanciperende maar te zwijgen.

Het doel van de AWS is vooral politiek. In plaats van *decommodificatie* is er nu

sprake van een versterkte en versnelde *commodificatie* door het aanvaarden van een aangeboden baan als een (ver)plicht(ing) aan te merken. Het maatschappelijk nut van die baan wordt in de regel door de markt bepaald ofwel door projecten waarvoor arbeidskrachten tijdelijk ter beschikking worden gesteld. De trampoline van de arbeidsmarkt is in deze zeker niet zo afgesteld dat na het einde van de oefening ook vast werk wordt gegarandeerd. Integendeel zelfs. Men riskeert van de ene naar de andere trampoline te worden doorverwezen.

De AWS heeft voorts niet als opdracht om de discriminatie op de arbeidsmarkt krachtadig tegen te gaan. Discriminatie is echter de belangrijkste handicap voor een jonge allochtone op zoek naar werk.

De AWS overstijgt niet de grenzen en de beperkingen van de geldeconomie (kapitalisme) en blijft de sociale ongelijkheden, die inherent aan de klassenmaatschappij in het kapitalisme zijn, verder reproduceren. De AWS vangt vooral de drop-outs van het schoolsysteem. Dat schoolsysteem reproduceert zelf de sociale ongelijkheden die aan de basis liggen van de hoge uitval en dus van sociale achterstand.

De AWS pretendeert echter dat sociale integratie via de loonarbeid tot sociale participatie zal leiden, hoewel de aangeboden “dead-end jobs” veelal elke persoonlijke ontplooiing uitsluiten en veelal ook niet leiden tot arbeidscontracten van onbepaalde duur. De AWS functioneert dus enkel als een plaatsingsinstituut van lager geschoolden voor sectoren die vooral tijdelijke banen ter beschikken stellen. De precariteit wordt door de AWS niet uitbannen. Het is dan ook zeer twijfelachtig dat met dit systeem van activering, zoals in de memorie van toelichting van de wet staat, “ontwikkelingskansen voor de persoon” worden geboden en “de drempels voor sociale inschakeling” worden wegwerkt.

Voorts slaagde de AWS er niet in om het aantal jonge werklozen tijdens het afgelopen decennium op significante wijze te doen dalen. Men kan ten hoogste gewagen van een stabilisatie van de jongerenwerkloosheid op een onaantvaardbaar hoog niveau. Dit kan men alleen maar aanmerken als een ernstig falen.

Via de bestrijding van de jeugdwerkloosheid hebben we ook laten zien dat de inmiddels geneoliberaliseerde staat de werking van de arbeidsmarkt in belangrijke mate beheerst. De AWS wil immers een hernieuwd beschavingsoffensief zijn om de jonge arbeidskrachten te disciplineren. Dit past binnen een ruimer neoliberaal hervormingsproject dat vooral de *commodification* van de arbeidskracht nastreeft. Sommigen hebben ooit al gewezen op de geboorte van het pomphuis om de armen aan het werk te zetten. Dat is, zoals uit dit artikel blijkt, niet helemaal juist. Het arbeidsproject van de AWS komt ook tegemoet aan de noden van het kapitalisme: meerwaarde produceren. De werklozen worden vooral in het marktcircuit gebracht waar ze voor uiterst lage lonen goederen en diensten moeten produceren die weer op de markt worden verkocht, desnoods met overheidssubsidies. Zo zien we hoe de geldeconomie zich vandaag ook van de sociale sector heeft meester gemaakt.

¹ *De Standaard*, 27 en 28 december 2003, blz. 33.

² Ongeveer 30 procent van de huidige cohorten die de middelbare scholen verlaten, volgt een hogere opleiding. We mogen aannemen dat dit percentage nog zal groeien. Volgens Frank Vandenbroucke (in 1996) vormden de hoger opgeleiden al een kwart van de beroepsbevolking. De lager opgeleiden waren voor Vandenbroucke diegenen met ten hoogste een diploma lager middelbaar onderwijs; ze vormden toen nog een groep van 46 procent van de actieve bevolking. Frank Vandenbroucke, “Op zoek naar een redelijke utopie. Kanttekeningen bij de ideologie van het concurrentievermogen”, in *Socialisme & Democratie*, 1996, jg. 56, nr. 11, blz. 616.

³ Dat is minder het geval bij het segment van de “uitvoerders” waar de echtgenote veelal geen betaalde baan buitenshuis heeft en dus instaat voor de meeste persoonlijke diensten (koken, boodschappen, schoonmaken, kinderopvang).
⁴ In 2006 beschikten slechts 4 van de 10 allochtone kinderen over de basisvaardigheden voor wiskunde, terwijl dat voor de autochtone kinderen 9 op 10 waren. Slechts 2 procent van de studenten in het hoger onderwijs is allochtoon en in de lerarenopleidingen is dat 1,5 procent.

<http://www.minderhedenforum.be/documents/vanarbeidsdeelnametotzelforganisatie.pdf>

⁵ De langdurige werkloosheid bedroeg in 2012 37 procent en steeg in een jaar tijd met 7 procent.

⁶ Zonder dan meteen een debat te moeten voeren met de vakbonden over salarissen, vakanties en vertrekregelingen voor de leerkrachten en andere kleine belangetjes.

⁷ Frank Vandenbroucke heeft die eigen verantwoordelijkheid wel recentelijk genuanceerd door te stellen dat die bij onvoldoende scholing of bij een alleenstaande ouder niet zo gemakkelijk is vast te stellen. Frank Vandenbroucke i.s.m. Kim Lievens, “Wederkerigheid: niet vanzelfsprekend, wel hard nodig”, in Patrick Janssens, *Voor wat hoort wat. Naar een nieuw sociaal contract*, Antwerpen: De Bezige Bij, 2011, blz. 29.

⁸ Frank Vandenbroucke, “Ik speel meer dan ooit resultaatvoetbal”, in *De Standaard*, 22 juli 2003.

⁹ Gøsta Esping-Andersen, *Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton: Princeton University Press.

¹⁰ Anthony Giddens, *The Third Way, the Renewal of Social Democracy*, Londen: Polity Press, 1988; dezelfde, *The Third Way and Its Critics*, Londen: Polity Press.

¹¹ Amartya Sen, *Inequality Reexamined*, Oxford: Oxford UP, 1992.

¹² *Beleidsnota van de Minister van Sociale Zaken en Pensioenen. De actieve welvaartsstaat:*

meer participatie, betere sociale bescherming en een hogere kwaliteit van het leven, Brussel, z.d.

¹³ Frank Vandenbroucke (red.), *De nieuwe tijd-geest en zijn grenzen*, Brussel: SEVI, 1997, p. 15.

¹⁴ Vandenbroucke: “Als ik op televisie pleit voor een levenslange loopbaan, zal de leraar of lerares die op vijftig wil stoppen, daar niet mee kunnen lachen. Dit soort situaties ligt gevoelig.” Frank Vandenbroucke, “Ik wil een realistische wetgeving”, in *De Standaard*, 15 november 2003.

¹⁵ André Mommen, “Kanselier Schröder, de vakbonden en de crisis”, in *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 2005, jg. 39, nr. 2, blz. 11-16.

¹⁶ Dat hervormingsprogramma, ook *Harz IV* genoemd, werd ingevoerd naar aanleiding van de torenhoge werkloosheid (meer dan 4 miljoen uitkeringsgerechtigde werklozen) en de financieringslast van het zogenaamde *Solidarpakt* waarbij er tussen 1995 en 2019 in totaal 250 miljard euro van West- naar Oost-Duitsland moet vloeien.

¹⁷ Vandenbroucke, a.w., 2003.

¹⁸ Ulrich Beck, *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1986.

¹⁹ Matthieu de Nanteuil-Miribel en Hervé Pourtois, “L’État social actif. Une réponse au défi de l’intégration par le travail”, in Pascale Vielle, Philippe Pochet & Isabelle Cassiers (red.), *L’État social actif. Vers un changement de paradigme?*, Brussel, etc.: P.I.E.-Peter Lang, 2005, blz. 323-347.

²⁰ “Wetsontwerp betreffende het recht op maatschappelijke integratie”. *Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers*, Doc. 50 1603/001, 23 januari 2002.

²¹ Beck, o.c.

²² “Om een concrete vorm te geven aan deze nieuwe benadering geeft voorliggende wet een nieuwe invulling aan het recht op maatschappelijke integratie, die verder reikt dan het recht op een minimuminkomen.” “Wetsontwerp betreffende het recht op maatschappelijke integratie”. *Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers*, Doc. 50 1603/001, 23 januari 2002.

²³ Let op de eufemistische term “leefloon” om een bijstandsuitkering aan te duiden.

²⁴ “Wetsontwerp” a.w.

²⁵ Dat gebeurde in Antwerpen verhoudingsgewijze sterk. Tussen 2000 en 2010 daalde het aantal “leefloners” met 12 procent. Vandenbroucke, a.w., 2011, blz. 55.

²⁶ Vandenbroucke, a.w., 2011, blz. 52.

²⁷ Zie uitvoerig JeanFrançois Orianne, “L’État social actif en action. Troubles de l’employabilité et traitement clinique du chômage”, in Pascale

Noten:

Vielle, Philippe Pochet & Isabelle Cassiers (red.), *a.w.*, blz. 179-207.

²⁸ Frank Vandenbroucke, “Ik speel meer dan ooit resultaatvoetbal”, in *De Standaard*, 22 juli 2003.

²⁹ Per 1 april 2010 is de “startbaankaart” voor een SBO afgeschaft.

³⁰ Vanaf 1 januari 2008 zijn alle Vlaamse werkloze jongeren jonger dan 25 de doelgroep van het *Jeugdwerkplan Plus* van de VDAB. Elke jongere die pas werkloos werd, krijgt elke dag een sms-bericht of een e-mail van de VDAB met een geschikte jobaanbieding. Na vijf maanden wordt de begeleiding intensiever.

³¹ Het voordeel van de werkuitkering kan nooit worden toegekend in het kader van een regionaal tewerkstellingsprogramma. In zo een programma worden eveneens loonsubsidies en/of RSZ-voordelen toegekend. Het betreft de stelsels van Gesubsidieerde Contractuelen (GECO), “Aide à la Promotion de l’Emploi” (APE – Waalse Gewest), Derde Arbeidscircuit (DAC), Interdepartementaal Begrotingsfonds (IBF) en de KB’s nr. 123 en 258 (projecten voor KMO’s). Dit cumulverbod staat vermeld in de bijlage arbeidsovereenkomst ACTIVA. http://rva.be/D_opdracht_activa/Regl/Werkgevers/E1/SubcontentNL-02.htm

³² De Vice-Eerste minister, minister van Werk en van Gelijke Kansen, belast met het Migratie- en Asielbeleid, “Groots aanwervingsplan voor de jongeren en voor oudere werklozen per 1 januari van kracht”. Persbericht http://rva.be/D_opdracht_activa/Regl/Werkgevers/E1/SubcontentNL-02.htm

³³ *Idem*, blz. 7.

³⁴ *Idem*. Alle werkgevers uit de openbare als uit de privésector kunnen beroep doen op deze regeling, met uitzondering van dienstenchequebedrijven.

³⁵ De Vice-Eerste minister, minister van Werk en van Gelijke Kansen, belast met het Migratie- en Asielbeleid, “Voortgezette vermindering van het aantal werkzoekenden met een uitkering van het aantal werkzoekenden met een uitkering van de RVA en historische lage werkloosheidsgraad van de jonge werklozen dankzij het Win-win-plan”, Persbericht, Brussel, 26 mei 2011, blz. 2.